

Okuma ve Anlama Eğitimi

3. Baskı

Dr. Ahmet Balcı

Dr. Ahmet BALCI

OKUMA VE ANLAMA EĞİTİMİ

ISBN 978-605-364-491-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mayıs 2013, Ankara

3. Baskı: Eylül 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Ahmet BALCI

1977 yılında Kadırlı-Osmaniye’de doğdu. Lisans eğitimini Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde (1994-1998) tamamladı. Bir yıl süreyle Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak Türk Dili ve Edebiyatı/Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. 1999 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Yüksek Lisans eğitimini 2002 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında “Çocuklara Rehber Dergisinin Çocuk Eğitimine Katkısı Açısından İncelenmesi” başlıklı teziyle tamamladı. 2003 yılında 35. Madde uyarınca Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında doktora eğitimi için görevlendirildi. “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlık ve İlgileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezini 2009 yılında tamamladı. Hâlen Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ÖN SÖZ

Okuma, insanoğlunun öğrenme ihtiyacı ve kendini sürekli yenileme isteğinin doğal bir sonucu... Niteliği itibariyle okuma hem bir araç hem de bir amaç niteliğini taşır. Öğrenme ve anlama isteğinin, merak duygusunun giderilmesini sağlayan bu önemli beceri; öğrenilmesi ve geliştirilmesi gereken bir alanı ifade eder. Bu sebeple eğitim hayatının ilk yıllarından itibaren “okuma”nın öğretilmesi ve geliştirilmesi gerekir.

Bu çalışma Prof. Dr. Murat ÖZBAY yönetiminde tamamlanan “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlık ve İlgileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinin bir bölümünün düzenlenmiş şeklidir. Bu hâliyle kitabın pek çok eksikliğinin bulunduğu muhakkaktır. Süreç içerisinde bu eksikliklerin de tamamlanması ve kitabın zenginleştirilerek geliştirilmesi hedeflenmektedir. Okuma eğitimi ile ilgili temel kavramlarla ilgilenen başta öğrenciler olmak üzere herkese faydalı olması dileğiyle...

Ahmet Balcı, 2016

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
İçindekiler.....	v

1. BÖLÜM

OKUMA VE ANLAMA

Okuma ve Önemi	3
Okuma ve Anlama.....	12

2. BÖLÜM

OKUMA TUTUMU

Tutum ve Okuma Tutumu.....	25
----------------------------	----

3. BÖLÜM

OKUMA İLGİSİ

İlgi ve Okuma İlgisi	35
Çocukta Okumaya ve Kitaba Karşı İlgi Dönemleri	38

4. BÖLÜM

OKUMA ALIŞKANLIĞI

Alışkanlık ve Okuma Alışkanlığı.....	47
Okuma Alışkanlığı Kazanmada Etkenler	52
Kişisel Etkenler	54
Çevre Etkenleri	55
Aile.....	56
Okul ve Öğretmen	60

Programlar ve Yönetmelikler	63
Arkadaş Çevresi	74
Kütüphaneler	74
Türkiyede Okuma Alışkanlığı.....	82

5. BÖLÜM

METİN VE METİN YAPISI

Metin.....	85
Metin Türleri.....	91
Bilgilendirici (Bilgi Veren) Metin	94
Öyküleyici (Hikâye Edici, Tahkiyeli) Metin	97
Şiir	101
Farklı Metin Türlerinde Okuduğunu Anlama.....	107

KISALTMALAR LİSTESİ

AERA: American Educational Research Association

Akt.: Aktaran

APA: American Psychological Association

Çev.: Çeviren

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCME: National Council on Measurement in Education

SED: Sosyoekonomik Düzey

TD: Tebliğler Dergisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vd.: ve diğerleri

1. BÖLÜM

Okuma ve Anlama

Yaygınlık kazanan tanımıyla dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan canlı ve tabii bir gizli anlaşmalar sistemidir (Ergin, 1987:3). Dili gelişmiş bir dizge olarak gören Aksan (2000:55), bu iletişim sisteminin toplumlara ve insana has niteliğine de dikkat çeker: “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir.”

Dil, temel iletişim vasıtası olmasının yanında insanlar için pek çok öğrenme ve öğretme sürecinin de ön şartıdır. Bu sebeple, başta ilköğretim okulları olmak üzere hemen her kademedeki eğitim sürecinde bireylere dil eğitimi verilmekte, dil becerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece bireylerde anlama ve anlatma başta olmak üzere düşünme, kavrama ve analiz gibi pek çok beceri geliştirilmektedir. İlköğretim okulları II. kademe Türkçe dersinin temel amacı da, öğrencilerin anlama (okuma, dinleme) ve anlatma (yazma, konuşma) becerilerini geliştirmektir. Bu sebeple ders etkinlikleri dört temel dil becerisi ve bunları destekleyen dil bilgisi öğretiminden oluşmuştur. Aile ve sosyal çevrede başlayan anlama ve anlatma becerilerinin sağlıklı gelişimini sürdürmesi başta okul, öğretmen ve program olmak üzere planlı eğitim sürecine ihtiyaç duyar (Güzel, 2003:12). Kültürü aktaran temel unsur olan dilin doğru öğretilmesi milli eğitim hedeflerine ulaşılmasını ve kültürün yeni nesillere aktarılmasını da sağlayacaktır (Özbay, 2002-b:119-120; Temizyürek, 2001: 404).

Dört temel dil becerisi içinde okuma, temel bilgi edinme vasıtası olması yönüyle bireylere hayat boyu sürecek bir öğrenme sürecinin kapılarını açmaktadır. Eğitim sürecinin neredeyse tamamında okuma sayesinde bilgiye ulaşılmakta ve öğretim basamakları düzenlenmektedir. Okuma, gözle algılanan işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak anlamlandırılmasıdır. Okuma becerisi, öğrencinin farklı kaynaklara ulaşarak yeni bilgi ve deneyimlere erişmesini sağlar. Dolayısıyla bu beceri; öğrenme, araştırma, yorumlama, tartışma ve eleştirel düşünme becerilerinin kazanılmasına da yardımcı olur (MEB, 2006: 6). Bu yönüyle, okumanın hayat boyu bir öğrenme kaynağı olarak kullanılması, bir alışkanlık hâlini almasını da sağlamaktadır. Okuma alışkanlığının kazanılması, birçok zihinsel becerinin de etkin kullanımını sağlar.

Yapılan ilk araştırmalarda basit bir mesaj alma süreci olarak tanımlanan okuma, zaman ilerledikçe zihin faaliyetlerini de içeren ve büyük dil yapılarını kavrayarak beynin, öğrenmenin ve düşüncenin gelişimine katkı sağlayan bir olgu olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Bamberger, 1990:1). Yani okuma, sadece sembolleri anlamlandırma süreci olarak görülmemekte öğrenme yollarından biri olarak kabul edilmektedir.

Uygarlığın gelişmesinde yazının icadı önemli bir milattır. Yazma beraberinde okumayı da getirmiş, kaydedilen bilgi ve düşünceler zaman ilerledikçe önemli bir bilgi birikimini oluşturmuştur. Gelişen ve ilerleyen teknolojiyle önce matbaa ve ardından internet basılı malzemenin ve bilginin süratle çoğalmasını sağlamıştır. Artan bilgi hacmiyle birlikte okuma “zevk” ve “ayrıcılık” olmanın ötesinde bugünün dünyasında bir “zorunluluk” hâlini almıştır (Bayram, 2001:1).

Günümüzde okuma sadece bireysel bir yetenek olmanın ötesinde kişisel olgunluk göstergesi ve ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle ilgili kurularak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bir milletin gelişmişlik düzeyi halkının okuma oranı, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma seviyeleriyle anlaşılır hâle gelmiştir.